

INHOUD

Van het bestuur

- Uitnodiging voor de najaarsbijeenkomst op 15 november 166
- Geef uw e-mailadres aan ons door 167
- Geen kerstkaarten 167

Evenementen

- “Ik heb Leiden nu met heel andere ogen gezien” 168

Heemstede en Bennebroek

- VOHB trots op inventarisatie monumenten 171

Heemstede

- Linnaeus en de Hartekamp, deel 2 177
- In Holland stond een huis 183
- De Binnenweg in vroeger tijden, deel 2 187
- De Ruyterbomen geplant in 1907 201
- Heemstedse vrachtwagen in Suriname 201

Bennebroek

- Gemeentelijke monumentenlijst Bennebroek 193

Vaste rubrieken

- Historische actualiteiten 195
- Reacties van lezers 202
- Nieuwe leden 203
- Uit voorraad leverbaar 204

Illustratie voorzijde: de veranda van het appartementengebouw Salem van SEIN (Meer en Bosch) in nazomertooi. Het gebouw dat karakteristiek is voor inrichtingsbouw eind 19e eeuw (1889) staat op de Gemeentelijke Monumentenlijst. (Foto: Cees Peper)

UITNODIGING VOOR DE NAJAARSBIJENKOMST OP 15 NOVEMBER

De Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek nodigt u uit voor de najaarsbijeenkomst op donderdag 15 november 2007 in gebouw het Trefpunt in Bennebroek (Akonietenplein). Deze bijeenkomst begint om 20.00 uur. De zaal is open vanaf 19.30 uur. Bij het Trefpunt is voldoende parkeergelegenheid; de buslijnen 50, 51 en 57 stoppen nagenoeg voor de deur.

Het wordt een gevarieerde avond die er als volgt zal uitzien:

- Vanaf 19.30 uur koffie of thee.
- 20.00 u: voorzitter Jaap Verschoor opent de avond.
- Presentatie van de Cultuurhistorische Orde- en Zonekaart van de VOHB; Gerard Brand, lid van de Commissie Karakterbehoud zal hierop een toelichting geven. (Ook in deze HeerlijkHeden kunt u er uitgebreid over lezen.)
- Overzicht van de activiteiten van de commissie Karakterbehoud door Gerard Brand.
- Film en presentatie over de vervaardiging van het borstbeeld van Adriaan Pauw door Ellen Wolff, beeldhouwster.
- Jaarplanning voor 2008, toegelicht door Marc de Bruijn.

De najaarsbijeenkomst wordt afgesloten met een borrel.
Graag rekent het bestuur op u aller komst.

Namens het bestuur,

Ad van Unnik, secretaris

*Ellen Wolff,
beeldhouwster,
maakster van het
borstbeeld van Adriaan
Pauw. (Foto: Cees
Peper, 24-4-2007)*

GEEF UW E-MAILADRES AAN ONS DOOR

DE VOHB GAAT MET HAAR TIJD MEE

Hoewel uw VOHB een historische vereniging is, willen we niet achterblijven bij het gebruik van moderne communicatiemiddelen. Aangezien steeds meer mensen vaker via e-mail communiceren en het gemak daarvan kennen, willen wij dat meer en meer gaan gebruiken. Dat is immers snel, handig, efficiënt en goedkoop.

In de toekomst willen wij meer activiteiten gaan organiseren dan alleen de vertrouwde excursies en de najaarsbijeenkomst. Het programma daarvoor komt uiteraard in HeerlijkHeden, maar als er op het laatst iets wijzigt of er een andere reden is om even contact te hebben, of u te attenderen op actualiteiten of activiteiten in de omgeving, is het handig als wij u een digitaal bericht kunnen sturen.

Geen zorgen voor wie geen computer en internet heeft: wij blijven u - als dat aan de orde is - gewoon een brief met een postzegel erop sturen. En ook HeerlijkHeden blijft zoals altijd in uw brievenbus vallen.

Stuurt u dus om uw e-mailadres door te geven een bericht aan:
adresvohb@live.nl

Vermeld daarbij alstublieft uw volledige naam en postadres, om verwarring te voorkomen met naamgenoten binnen de vereniging.

KERSTKAARTEN

Zoals u hebt kunnen lezen in de folder die in de vorige HeerlijkHeden was bijgesloten, was het bestuur van de VOHB van plan dit jaar kerstkaarten te maken die leden en andere geïnteresseerden konden afnemen om hun kerstwensen te versturen. Omdat de belangstelling erg gering is, zowel bij de leden als bij potentiële afnemers buiten de vereniging, heeft het bestuur moeten besluiten de actie af te breken en geen kaarten te maken. Zeer spijtig voor degenen die al kaarten besteld hadden. Op de najaarsbijeenkomst op 15 november zullen we er nog even op terugkomen.

Namens het bestuur,

Jaap Verschoor, voorzitter

“IK HEB LEIDEN NU MET HEEL ANDERE OGEN GEZIEN”

GESLAAGDE VOHB-EXCURSIE NAAR DE SLEUTELSTAD
OP 15 SEPTEMBER 2007

Leiden is niet ver en iedereen heeft er wel één of meer musea bezocht of gaat er af en toe gezellig winkelen. Toch stap je, juist in een stad zo dichtbij, niet zo snel in een rondvaartboot of meld je je aan voor een stadswandeling met gids. En dat blijkt nu net de manier om onverwachte dingen te zien en te horen over een stad die je dacht te kennen.

De dag begint al veelbelovend met stralende zonneshijn. Na een vlotte busreis en koffie met appelgebak bij Stadscafé van der Werff gaat de helft van de groep op stap met gids Ali en stapt de andere helft in de open boot bij schipper Jacques.

Leiden vanaf het water

De schipper blijkt een enthousiaste kerel, die geen standaardpraatje houdt. Hij koppelt het beeld van de huizen en andere gebouwen langs het water aan de geschiedenis van de stad. Er staan geen rijke koopmanshuizen zoals in Amsterdam. Nee, Leiden is van oudsher een lakenstad en in later tijden was er veel scheepsbouw en zware industrie. Het is ook nooit een rijke stad geweest. “Gelukkig maar”, zegt Jacques, “anders zouden ze veel grachten gedempt hebben en er brede verkeerswegen van gemaakt hebben, zoals in zoveel andere steden gebeurd is.”

Zijn eigen hobby, oude schepen, komt ook aan bod. Er liggen heel wat historische schepen aan de kant, sommige prachtig gerestaureerd, andere in onze ogen vooral roestig “maar nog bijna helemaal origineel!” Naast één van die schepen ligt een pontje dat vroeger gebruikt werd om paard en wagen over te zetten; nu is het een riant privéterras op het water!

We varen langs de oude Sterrenwacht en het Gemeentearchief en langs de plek aan het Rapenburg waar in 1807 een kruitschip ontplofte en zo'n 150 mensen omkwamen.

Jacques wijst zijn gasten op diverse gerestaureerde panden en heeft zo zijn eigen opvattingen over hoe dat moet: “Overrestaureren, zodat het net een nieuw pand lijkt, dat vind ik zonde. Je mag best zien wat er wel en niet gerestaureerd is. Dat wat nog goed is, daar moet je van afblijven.” Eén van de leuke (wél gerestaureerde) plekken is een grote geschilderde muurreclame van Miss Blanche sigaretten, een van de zeldzame muurreclames die nog over is. “Daar is toestemming voor gegeven omdat het een niet meer bestaand merk is. Anders had het met de huidige regels voor tabaksreclame niet gemogen.”

We varen over de Oude en de Nieuwe Rijn, komen langs de stadstimmerwerven en de oude graanopslag en passeren het Galgewater waar langs de kant vroeger de veroordeelden opgehangen werden, nadat ze eerst in

De Leidse sleutels en de Nederlandse leeuw verenigd in een fraaie steen op het brughuisje aan de Beestenmarkt. (Foto: Marloes van Buuren)

de stad terechtgesteld waren. Het diende als waarschuwing voor anderen die de stad kwamen binnenvoeren.

Op alle bruggen staat het symbool van Leiden, de twee gekruiste sleutels. Het zijn de sleutels van Petrus naar de hemelpoort. De Pieterskerk in Leiden is aan Petrus gewijd en zo werden de sleutels het symbool van Leiden. De lunch is wederom bij Stadscafé van der Werff en daarna wisselen de groepen.

Wandeling door het historische centrum

Van de zeven poorten die Leiden ooit had, zijn er nog twee over, vertelt gids Ali ons. De Zijlpoort en de Morspoort. Mors betekent moeras en verwijst naar het natte veengebied dat aan die kant van de stad lag.

Dachten wij toch dat Haarlem (met 22 hofjes) dé hofjesstad was, maar Leiden heeft er meer, maar liefst 35. Ze blijken alle 12 óf 13 huisjes te tellen. Zijn ze van protestantse oorsprong, dan zijn het er 12, verwijzend naar de 12 apostelen; katholieke hebben er één extra, want dan wordt Jezus ook meegeteld. Veel hofjes zijn in handen van studentenhuisvesting en je moet je aan de regels houden om er te mogen wonen. Tegenwoordig is ook bepaald dat je een half jaar na je afstuderen er uit moet, omdat anders te veel mensen blijven hangen. Ook veel andere historische panden zijn in handen van Studentenhuisvesting. In de hele stad wonen maar liefst 15.000 studenten. Veel oude huizen hebben naast gewone ramen ook een groot stuk blinde muur of blinde ramen. Dit blijkt een reden te hebben: je betaalde belasting naar gelang het aantal ramen aan de voorkant van het huis. (In Amsterdam was de breedte van het huis bepalend en daarom zie je daar zulke smalle panden.) Een deel van die blinde muren is inmiddels gesierd met gedichten. Het is ooit begonnen met een 'illegaal' geschilderd Spaans gedicht en toen de gemeente

daar achteraf toestemming voor verleend had, groeide het uit tot een heel project. Nu zijn er 101 gedichten in vele talen. “Het is de bedoeling dat de vele buitenlanders die in Leiden studeren of de stad bezoeken, zich er ook thuis voelen”, vertelt Ali die zelf uit Friesland komt en ons in onvervalst Fries het ‘muurgedicht’ van Pieter Jelles Troelstra voorleest. De gedichten zijn, met de vertaling erbij, ook in boekvorm te koop.

We lopen langs wat vroeger de rosse buurt was en waar de meisjes van plezier heel poëtisch Rosemarijntjes heetten.

Op het Rapenburg wijst Ali ons waar koningin Beatrix gewoond heeft en, iets verderop, prins Willem Alexander. We komen langs de plek waar het geboortehuis van Rembrandt stond (ooit geweten dat hij Van Rijn heette, omdat hij aan de Rijn woonde?) en langs de Latijnse school waar hij naar school ging. Bij de Hortus Botanicus kijken we even op het binnenplein. Het Academieggebouw met het bekende ‘zweetkamertje’, waar alle afgestudeerden afwachten of ze het écht gehaald hebben, staat in de steigers en is niet toegankelijk.

Na een heel gezellige en vooral informatieve wandeling van twee uur, arriveren we weer bij de bus. Rondvaart en wandeling samen hebben ons een nieuwe kijk op de stad gegeven, daar is iedereen het over eens. Evenementencommissie: bedankt voor een zeer geslaagde dag!

Foto's van deze excursie vindt u op onze website, www.oudheemstedenbennebroek.nl.

Marloes van Buuren

*Vroeger was de stad met z'n vele houten huizen heel brandgevaarlijk. Op diverse punten in de stad stonden brandhuisjes, met materialen om te blussen.
(Foto: Marloes van Buuren)*

VOHB TROTS OP INVENTARISATIE MONUMENTEN

ALLE WAARDEVOLLE OBJECTEN IN HEEMSTEDE EN BENNEBROEK OP ÉÉN KAART

Op verzoek van de VOHB heeft Michel Bakker, lid van de Commissie Karakterbehoud, een inventarisatie gemaakt van alle rijks-, provinciale, gemeentelijke en VOHB-monumenten in Heemstede en Bennebroek. Het resultaat, de zogenaamde Cultuurhistorische Orde- en Zonekaart, is op 4 september gepresenteerd aan de gemeente Heemstede en op 6 september aan de gemeente Bennebroek. De kaart kan dienen als richtlijn bij beleidsbeslissingen die te maken hebben met objecten op de kaart of de omgeving daarvan. De kaart is bedoeld als 'groeikaart' waar in de loop der tijd objecten aan toegevoegd kunnen worden of een hogere waardering kunnen krijgen.

Vrijwel iedereen kent wat tot voor kort de Rijksdienst voor de Monumentenzorg heette en nu RACM, de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten. Bij de woorden 'beschermd monument' denkt men bijna automatisch aan dit instituut. Dat er ook provinciale monumenten zijn is wat minder bekend en dan heb je nog een stapje lager in de 'hiërarchie' ook gemeentelijke monumenten. Dat laatste is overigens in kleinere steden en dorpen niet vanzelfsprekend. Heemstede heeft pas in 2005, mede door toedoen van de VOHB, aan een aantal panden de status van gemeentelijk monument toegekend en in Bennebroek gebeurde dat zelfs pas een paar maanden geleden. En dan zijn we er nog niet. De rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten vormen een beperkte groep. Behalve deze 'toppers' kent de Cultuurhistorische Ordekaart een vierde, veel grotere categorie, de VOHB-monumenten, en tot slot zijn er ook nog archeologische monumenten.

De voorgeschiedenis van de kaart

Michel Bakker, archeoloog en architectuurhistoricus, en zijn vrouw Olga van der Klooster, architectuurhistoricus en adviseur kleur- en esthetische materiaaltoepassing, waren beiden lid van de eerste Commissie Karakterbehoud van de VOHB. (1) Samen pleitten ze al medio jaren negentig voor het maken van een kaart van Heemstede en Bennebroek met daarop alle geregistreerde monumenten. Destijds hadden beide gemeentes nog alleen rijks- en provinciale monumenten. Gemeentelijke monumenten (gebouwen van groot lokaal belang) waren hier nog niet erkend.

De toenmalige gemeentebesturen waren niet geïnteresseerd en vreesden eigenlijk voornamelijk de financiële consequenties. De sloop van villa Eikenrode aan de Herenweg, nog steeds door velen betreurd, lag de VOHB toen nog vers in het geheugen. Zonder gemeentelijke monumenten zouden

Bennebroek en Heemstede de gebouwen van lokaal belang snel kunnen verliezen. Het roer moest om. Veel van deze panden staan immers op voor projectontwikkelaars aantrekkelijke bouwlocaties.

Op de te maken kaart zouden daarom ook de door de VOHB geïnterpreteerde lokale waardevolle gebouwen moeten worden ingetekend. Een dergelijke kaart zou voor de vereniging het voordeel hebben dat men snel kon handelen wanneer sloop van 'VOHB-monumenten' dreigde.

Op de kaart zou je in één oogopslag kunnen zien welke waarde het betrokken pand had. Het gebeurde daarnaast regelmatig dat burgers een verzoek bij de VOHB indienden om te pleiten voor de monumentale status van hun pand. Zo'n verzoek zou men op basis van de kaart al dan niet kunnen honoreren. Een selectie uit de 'VOHB-panden' zou ten slotte aan beide gemeentes worden voorgedragen als gemeentelijke monumenten.

(Later werd de inventarisatie van de VOHB inderdaad de basis van de gemeentelijke monumentenlijsten van Heemstede en Bennebroek.)

De Commissie Karakterbehoud ging onder voorzitter Ben van Tongeren aan de slag met het inventariseren van wat er nu eigenlijk allemaal was.

Dat gebeurde door twee aan twee simpelweg alle straten in Heemstede en Bennebroek af te fietsen en te bekijken wat eventueel de status van monument zou kunnen krijgen. Dat gebeurde tussen juli 1997 en januari 2001.

Het lukte destijds niet om tot een concrete kaart te komen. Wel vormde het gedane werk de basis van een overzicht in boekvorm van de monumenten die tot dan toe bekend waren en van panden die de commissie er als VOHB-monument aan toegevoegd had. (2)

De wens om de kaart te realiseren bleef echter bestaan. Eind 2006 kreeg Michel Bakker van de VOHB officieel de opdracht om deze te maken.

*Deze bollenschuur
aan de Kadijk in
Heemstede is een
rijksmonument.
Hij werd gebouwd in
1907-1908.
(Foto: V. Klep)*

Op de fiets langs buitenplaatsen, huizen, bruggen en nog veel meer

De eerste fase was het naast elkaar leggen van de diverse lijsten. In de door de gemeente gehanteerde versies (die ook gebruikt zijn bij de samenstelling van de monumentenboeken van 2004 en 2005) bleken fouten te zitten.

Een huis aan de Herenweg bijvoorbeeld stond zowel op de rijks- als de provinciale lijst, andere panden ontbraken ten onrechte.

Daarna was het zaak om ter plekke te gaan controleren of de beschreven monumenten en apart vermelde onderdelen er daadwerkelijk waren.

Dat was niet altijd gemakkelijk. “Wat moet je met de omschrijving ‘tuinkoepel aan de Herenweg (ongenummerd)’? Daar kan je niet naar toe fietsen”, aldus Michel. Het bleek uiteindelijk te gaan om de tuinkoepel van de overtuin van de Hartekamp, in Hageduin, die al jaren gesloopt was. Een smeedijzeren hek, vermeld als hek aan de overkant van Huis te Manpad, bleek al vóór 1972 verplaatst te zijn naar het Oude Slot.

Een hek als monument? Jazeker, op de kaart staan niet alleen complete panden, maar ook onderdelen van huizen en elementen in parken, straten of op landgoederen: beelden, vazen, een ijskelder, een zonnewijzer, hekken, bruggen, grenspalen en zelfs een paardengraf. (3)

“Juist die kleinere objecten waren niet altijd makkelijk te vinden”, vertelt Michel Bakker. “Hulp van de eigenaar van het landgoed was daarbij soms onontbeerlijk.”

De Bronsteebrug vormt de verbinding tussen de Wagnerkade en de Pieter de Hooghstraat. Hij overbrugt de overgang van de Bronsteevijver naar de Bronsteevaart. De brug, gebouwd in 1936, is een provinciaal monument. Het beeld van de vrouw die water uit een kruik giet is gemaakt door H.A. van den Eijnde. (Foto: V. Klep)

Ensembles en waardevolle gebieden

Bij het maken van de kaart is uitgegaan van de zogenaamde grootschalige basiskaart. Hierop zijn alle huizen, bruggen etc. apart herkenbaar.

Op de uiteindelijke kaart hebben de monumenten allemaal een kleurcode gekregen, afhankelijk van hun status (rijks-, provinciaal, gemeentelijk of VOHB-monument). De kaart is echter veel meer dan een verzameling 'gekleurde postzegels'. Behalve de individuele monumenten zijn complexen, ensembles en waardevolle gebieden aangegeven. Complexen zijn de diverse landgoederen, zoals de Hartekamp en Ipenrode, maar ook het Oude Slot en Hageveld, met alle bijbehorende beschermde elementen. Ensembles zijn een aantal objecten samen of een aantal bij elkaar horende straten. Waardevolle gebieden strekken zich over een nog groter oppervlak uit.

Archeologische monumenten

In de toelichting op de ordekaart staat ook een kaartje met archeologische monumenten. Sinds 1992 is er het Europese Verdrag van Valetta, ook wel het Verdrag van Malta genoemd. Dit regelt de bescherming van archeologisch erfgoed in de bodem. Wie de bodem in wil bij sloop, nieuwbouw of andere werkzaamheden, kan verplicht worden archeologisch vooronderzoek te doen. De uitkomst bepaalt of dat wat gepland is gewoon doorgang kan vinden of dat er eerst archeologische opgravingen gedaan moeten worden. In Heemstede zijn o.a. het terrein van het Oude Slot, de historische dorpskern en diverse landgoederen archeologisch monument. In Bennebroek is de hele historische kern van archeologische waarde.

Hiërarchie in architectonische waarde

In de waardering van architectonische waarden zit een hiërarchie. Volgens een opklimmende schaal zijn dat VOHB-monumenten, gemeentelijke, provinciale en rijksmonumenten. De laatste drie zijn de topcategorie van de beschermde monumenten. Op de kaart zijn ze gekwalificeerd als monumenten behorend tot orde I. Ze genieten juridische bescherming op grond van de Monumentenwet en Monumentenverordening. Rijksmonumenten zijn daarbij het best beschermd, simpelweg omdat daarvoor het meeste budget beschikbaar is en omdat de Monumentenwet 'hecht en weldoortimmerd is'. Orde 2 omvat "bouwwerken met architectuurhistorische, architectonische of stedenbouwkundige meerwaarde, aangeduid met VOHB-monument". (4) Niet alleen de architectuurhistorische waarde, architectonische details en karakteristieken maken dat een object als VOHB-monument gekwalificeerd kan worden, maar ook de niet-tastbare cultuurhistorische waarde, bijvoorbeeld de bewonersgeschiedenis van een pand.

Ook aparte onderdelen kunnen worden 'beschermd'. Daarbij valt te denken aan oorspronkelijke winkelpuien, (betegelde) portieken, deuren en baksteendecoraties. Het woord 'monument' alleen betekent nog niet dat iets juridisch beschermd is. Dat zijn volgens de Monumentenwet alleen de beschermde rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten. Maar beschermenswaardig zijn de overige monumenten zeer zeker.

Michel Bakker: “Wat zou er immers van het karakter van Heemstede of Bennebroek overblijven indien men slechts de rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten zou laten staan en de overige bebouwing zou vervangen door nieuwbouw.” (5) Behalve alles wat op de kaart in orde 1 en orde 2 valt, is er nog een grote groep ‘neutrale of indifferente’ architectuur. Michel Bakker: “Dat wil niet zeggen dat die groep geen waarde heeft. Eigenlijk is alles behalve het ‘beeldversturende’ waardevol. Juist het kenmerkende en karakteristieke van een gemeente dient beschermd te worden. Het zijn vaak objecten die op eigen merites te weinig architectuurhistorische waarde hebben om op hogere bescherming te kunnen rekenen. Het is de meeste kwetsbare groep gebouwen.” (6)

Puienbeleid

In dit verband noemt Bakker ook nog eens het belang van een goed puienbeleid in het winkelgebied van Heemstede. Hij benadrukt dat de VOHB er niet is om de winkeliers dwars te zitten. “Integendeel. Een fraaie winkelpui in de oorspronkelijke staat geeft de winkel een meerwaarde, die juist een manier kan zijn om een hogere omzet te halen. Bovendien behoudt het Heemsteedse winkelcentrum daardoor een eigen identiteit. In sommige winkelstraten weet je al lang niet meer in welk dorp of welke stad je je bevindt. Winkels van landelijke winkelketens zien er overal hetzelfde uit. Dat is ronduit saai! Let maar op, in de toekomst zal blijken dat een winkelcentrum met nog een eigen, ‘dorps’ karakter zich onderscheidt van ‘koopgoten’ die je overal vindt.” De VOHB blijft zich, in het winkelgebied en daarbuiten, inzetten voor het karakterbehoud van Heemstede en Bennebroek. De Cultuurhistorische orde- en zonekaart is een zeer nuttig hulpmiddel in het overleg met beide gemeenten.

Meer lezen en de kaart zelf bekijken

Op 15 november a.s. op de najaarsbijeenkomst van de VOHB zult u veel meer kunnen horen en zien van de ordekaart. De uitnodiging voor deze avond vindt u op bladzijde 166. De kaart alleen is ‘slechts’ een kaart met legenda. Er hoort een uitgebreide uitleg bij met de titel: *Een vlucht gekleurde merletten en een kelen schild. Een cultuurhistorische orde- en zonekaart van de gemeenten Heemstede en Bennebroek.*

‘Een vlucht merletten en een kelen schild’ verwijst naar de wapenschilden van de beide gemeenten. Merletten zijn de heraldische vogels zonder poten en snavel op het Heemsteedse

De ruïne van het pomphuis op de voormalige buitenplaats Meer en Berg is een rijksmonument. De pomp zorgde ervoor dat de fonteinen bij het landgoed konden spuiten. Ook de slingermuur op de voorgrond, veel minder bekend dan de slangenmuur van Huis te Manpad, is een rijksmonument. Het zeventiende-eeuwse hoofdhuis van Meer en Berg werd in 1910 gesloopt. (Foto: V. Klep)

wapen. Keel is de heraldische benaming voor rood, de bepalende kleur van het Bennebroekse wapen.

De integrale tekst van deze uitleg is te lezen op onze website www.oudheemstede-bennebroek.nl. De kaart zelf is, in kleinere fragmenten opgedeeld, ook op de site te bekijken.

Marloes van Buuren

1. Vóór de Commissie Karakterbehoud was Bakker ook al lid van de VOHB-commissie 'Muren Oude Slot boven water'. Michel Bakker werkte tot 1997 bij het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Amsterdam en was daar gespecialiseerd in de bouwkunst tussen 1850 en 1940. Samen met Olga van der Klooster begon hij daarna Bureau Plantage Zorg en Hoop. Zij houden zich vooral bezig met onderzoek naar het gebouwde erfgoed in de Nederlands' voormalige overzeese gebiedsdelen en koloniën.
2. *Monumenten van Heemstede, Een keuze uit parels van de Heerlijkheid*, VOHB, 2004 en *Monumenten van Heemstede en Bennebroek, Opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden*, VOHB, 2005.
3. Dit graf is te vinden op het landgoed Berkenrode. Het staat, samen met veel andere kleinere objecten die op de ordekaart voorkomen in het boekje *Kleine en verborgen monumenten in Heemstede en Bennebroek*, VOHB, 1991. Het boekje is helaas niet meer verkrijgbaar.
4. Dit citaat staat op pagina 4 van de uitvoerige uitleg bij de ordekaart getiteld *Een vlucht merletten en een kelen schild. Een cultuurhistorische orde- en zonekaart van de gemeenten Heemstede en Bennebroek*, Drs. Michel M. Bakker (Bureau Plantage Zorg en Hoop). In opdracht van de Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek. Heemstede, april 2007.
5. Idem, pag. 4.
6. Idem, pag. 4.

Op de plek waar jaren het verzorgingshuis Kennemeroord lag (en vroeger de gelijknamige buitenplaats) zijn nu nieuwe appartementen gebouwd.

Het achttiende-eeuwse toegangshek is een rijksmonument. Voorafgaand aan de bouw van de appartementen zijn de vazen van de pijlers verwijderd. Deze zullen weer terug geplaatst worden
(Foto: V. Klep).

LINNAEUS EN DE HARTEKAMP

Deel 2

CORRESPONDENTIE VAN GEORGE CLIFFORD MET LINNAEUS

In het kader van het 300ste geboortjaar van Linnaeus heeft u in het vorige nummer kunnen lezen over de komst van Linnaeus naar Nederland en de jaren dat hij op de Hartekamp werkte. Deze keer gaat het over de brieven die hij ontving van zijn voormalige beschermheer en werkgever George Clifford en diens zoons.

Hoewel er enige verwijdering ontstond tussen Clifford en Linnaeus nadat de laatste plotseling ontslag genomen had op de Hartekamp en later bovendien Cliffords kundige tuinman Nietzel naar Zweden haalde, bleef Cliffords bewondering voor Linnaeus bestaan. Zelf heeft Linnaeus ook bij herhaling zijn dankbaarheid voor zijn beschermheer tot uitdrukking gebracht. Zo schreef hij in zijn dagboek o.a. dat hij door Clifford als een zoon werd bemind.

“Twee volle heerlijke jaren heb ik in Uw paradijs geleefd, alles vergetend, vaderland, vrienden en magen, vergetend ook al het doorstane leed en de

zorg voor de toekomst.” En elders: *“Ik leefde als een prins. Had de vrije hand om boeken te kopen voor de bibliotheek en gewassen voor de tuinen en kassen, had vrije tijd voor eigen liefhebberijen en toegang tot alle naslagwerken die ik voor mijn studies nodig had... Mijn voedsel bestond uit de lekkerste gerechten en wijnen. Ik at bij de Clifford's pasteien van hanekammen en elke kam kost evenveel als de haan zelf.”* Voorts schreef hij naar huis *“In het museum van Clifford stond ik vroeg op en ging ik laat naar bed... Ik was eenzaam, voortdurend denkende, zelfs in de slaap.”*

In zijn eigen geschriften, altijd in het Latijn, schreef Linnaeus altijd over de Hartekamp buiten Haarlem of de Hartekamp bij Bennebroek.

Omvangrijke correspondentie

Pas onlangs is de correspondentie van Linnaeus vrijwel integraal gepubliceerd. Deze omvat brieven van en aan 170 Zweden en ruim 400 buitenlandse geleerden. (1) Van de Amsterdamse botanicus Johan Burman alleen al zijn er 115 brieven, geschreven tussen 1735 en 1773. Van George Clifford zijn 9 brieven bekend; de antwoorden van Linnaeus zijn er helaas niet. Zij zijn mogelijk bij een brand verloren gegaan. Bovendien zijn twee brieven bekend van Pieter Clifford (Petrus, in het Latijn) en één van Henry Clifford. Die brieven zijn mede namens hun vader geschreven. Alle brieven van Clifford zijn voorzien van zijn lakzegel. De eerste brieven zijn uit de periode dat Linnaeus nog op de Hartekamp was (dat was tot 7 oktober 1737).

Portret George Clifford.

Op 7 december 1736 stuurt zoon Pieter een brief namens zijn vader die op dat moment ziek is. Hij bedankt voor de medicijnen die Linnaeus gezonden heeft. Over het effect kan hij nog niets berichten, omdat die nog maar net in het Amsterdamse stadshuis zijn aangekomen. Vader Clifford denkt de volgende dag naar zijn hofstede te reizen om te herstellen, maar Pieter zal achterblijven omdat hij op dat moment veel pijn lijdt en bij Herman Boerhaave om een nieuwe kuur heeft gevraagd. Zijn vader en hijzelf groeten Linnaeus en diens gastheer J.F. Gronovius. Gronovius woonde op het Rapenburg in Leiden tegenover de Academie. Linnaeus verbleef tijdelijk bij hem, mede in verband met de uitgave van enkele publicaties.

Op 4 februari 1737 schrijft Henry Clifford namens zijn vader naar Linnaeus op de Hartekamp. Hij bevestigt de ontvangst van een brief van Linnaeus. Het stelt hem gerust dat de door Clifford verzonden bestellingen veilig zijn aangekomen, dankzij beurtschipper Cornelius. Henry heeft goed nieuws te melden. Zijn vader herstelt van zijn ziekte en met jongere broer Pieter gaat het ook de goede kant op. Dat is allemaal te danken aan de goede medische zorg van Boerhaave. De gehele familie Clifford is Linnaeus dankbaar dat hij Boerhaave geattendeerd heeft op de wankele gezondheid van de twee patiënten vader George en zoon Pieter Clifford. (2)

Op 4 maart 1737 schrijft Pieter Clifford wederom op verzoek van zijn vader, nadat twee brieven van Linnaeus zijn ontvangen. Linnaeus had gevraagd of zijn boeken naar bekende adressen in Duitsland en Frankrijk waren verzonden. George Clifford belooft voor een en ander zorg te dragen. De volgende donderdag zal hij naar de Hartekamp reizen en Clifford zou het op prijs te stellen wanneer Adriaan van Royen hem daar op vrijdag zou kunnen bezoeken. Op zaterdag zal hij dan weer naar Amsterdam terug gaan. Hij nodigt Linnaeus uit om bij hem een aantal zaken te bespreken en vervolgens gezamenlijk naar het buiten te reizen. Voor het vervoer heeft George Clifford schipper Cornelius ontboden. Pieter meldt ten slotte dat hij veel last heeft van terugkerende koortsaanvallen. Hij wordt er haast wanhopig van, maar laat alles “in Gods hand”.

In een bericht van 19 oktober 1737, geschreven op de Hartekamp, laat George Clifford weten er begrip voor te hebben dat Linnaeus enige tijd in Leiden wil blijven en dat zijn huis altijd voor hem open blijft staan. Bij zijn korte schrijven sluit hij twee brieven en een pakje in. Die zijn voor Linnaeus gearriveerd na zijn ontslag en vertrek (12 dagen daarvoor). Ook stuurt hij twee gouden munten mee die de werkster heeft gevonden nadat Linnaeus in het stadshuis van Clifford te Amsterdam gelogeed had. De index van het boek *Hortus Cliffortianus* is naar de drukker gegaan en Clifford heeft Johan Frederik Gronovius verzocht wederom de correcties te verrichten. Zodra het register in proefdruk klaar is zullen ook exemplaren aan Adriaan van Royen en Herman Boerhaave worden gezonden.

De volgende brief dateert van 23 november 1737 en is vanaf de Hartekamp

verzonden naar Linnaeus' logeeradres bij Coenraad Wishoff, boekverkoper in de Kloksteeg in Leiden. Het is een reactie op een brief van Linnaeus van 13 november. Daaruit blijkt duidelijk dat zich tussen beiden problemen hebben voorgedaan. Die hebben ook te maken met het vertrek van Isaac Lawson, waarbij Linnaeus dingen gezegd zou hebben die Clifford helemaal niet zinnen. Clifford voelt zich misleid en "om de tuin geleid" en hij was tevens in de veronderstelling dat Linnaeus direct naar Zweden zou terugkeren.

Dit had hij niet van Linnaeus verwacht en hij herinnert aan de gegeven steun. Bijna vaderlijk adviseert Clifford Linnaeus om in Leiden colleges in de botanie en medicijnen te volgen bij Boerhaave; dat zal zijn kans op een professoraat vergroten. Hij wijst er fijntjes op dat er meer leerstoelen in de geneeskunde te vergeven zijn dan in de plantkunde. Het zou hem veel voldoening geven wanneer Linnaeus zonder zijn bemiddeling een positie als hoogleraar zou verwerven.

Op 15 december bericht Clifford dat de platen van Van der Laan voor het boek *Hortus Cliffortianus* nu gereed zijn. Hij vraagt Linnaeus' goedkeuring van de proefexemplaren. Verder maakt hij zich zorgen over de trage voortgang van Wandelaar bij de vervaardiging van prenten en dat doet hij nogmaals in een schrijven van 27 december.

AUCTORE
CAROLO LINNÆO,
Med. Doct. & Ac. Imp. N. C. Soc.

AMSTELÆDAMI. 1737.

Titelvignet boek
 'Hortus Cliffortianus'
 door A. van der Laan.

Er is een uitvoerige brief bewaard gebleven, verzonden vanuit Amsterdam naar Stockholm en gedateerd 2 februari 1739. De aanhef luidt "Myn Herr & seer geerde Vriend". Clifford dankt daarin voor de ontvangen brief, orchideeën uit Parijs en zaden. Het spijt hem dat hij pas met de eerstvolgende boot naar Stockholm in de lente een aantal exemplaren van

Schilderij van Jacob de Wit met bij het opengeslagen boek 'Hortus Cliffortianus' twee geleerden en links vermoedelijk de godin Flora.

'Hortus Cliffortianus' kan sturen. Van het in 1738 gepubliceerde boek zijn intussen honderden exemplaren verspreid naar contacten in Duitsland, Frankrijk en Engeland. Hij voegt eraan toe dat geen enkel exemplaar verkocht is. Over het algemeen is de uitgave enthousiast ontvangen. Hans Sloane heeft het voor hem bestemde exemplaar geschonken aan de 'Royal Society'; Antoine Dufay en Bernard de Jussieu hebben hun dankbaarheid schriftelijk tot uitdrukking gebracht. Augustin Friedrich Walther zal het werk op zijn waarde beoordelen in zijn 'Acta eruditorum'. Clifford laat weten dat het met de tuin goed gaat. Hij vraagt Linnaeus mineralen en zaden te sturen, in het bijzonder van pijnbomen of vergelijkbare bomen, geschikt voor de berg in het duingebied. Hij zal de kosten graag vergoeden. Clifford schrijft ook dat na het overlijden van Boerhaave onder Van Royen in de Leidse Hortus veel veranderd is. En hij laat weten dat hun vriend Johann

Bartsch na een slechte behandeling in Suriname is overleden. Zijn eigen zoon Pieter is nu eerste secretaris van Amsterdam geworden en is in juli 1738 getrouwd. Zijn beide andere zonen, George en Johannes, hebben ieder een zoon gekregen. Met zijn eigen gezondheid gaat het minder goed. *“Ik worde so Hypochondor als ik schryve moet, dat ik wel tienmaal de pen in de hand neem en van benauwthyt moet weder neerlegge, dat ik niet weet wat ik doen sal”*. Clifford sluit een brief in van Johannes Burman.

De volgende brief is van 20 april 1739 als reactie op een missive van Linnaeus van 14 maart. Clifford ziet uit naar de toegezegde mineralen en veronderstelt dat de verzonden boeken (van de *Hortus Cliffortianus*) intussen aangekomen zijn. Hij vertelt dat er veel belangstelling is en dat hij al ver over de tweehonderd exemplaren heeft verspreid. Overeenkomstig verzoek stuurt hij een aantal zaden.

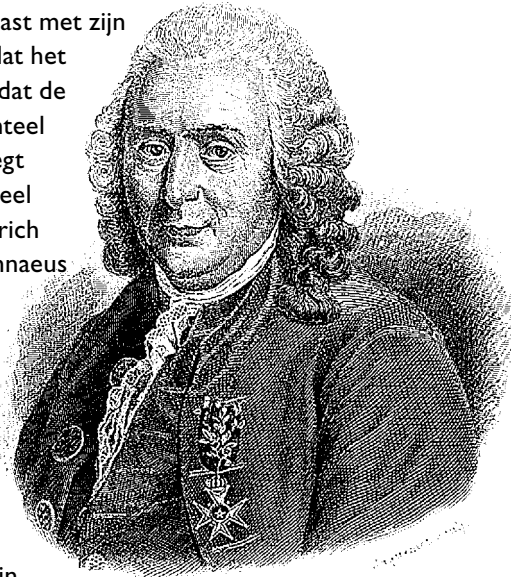
Clifford feliciteert Linnaeus alvast met zijn komende huwelijk en bericht dat het met de kinderen goed gaat en dat de vrouw van zoon Pieter momenteel in verwachting is. Ten slotte zegt hij teleurgesteld te zijn dat geheel onverwacht zijn tuinman (Dietrich Nietzel) op aanbeveling van Linnaeus is gevraagd om in Zweden (Uppsala) te komen werken en intussen ontslag heeft aangevraagd.

Van 9 april 1739 dateert de enige brief van Nietzel in de Linnaeus-correspondentie.

Nietzel zegt zeer vereerd te zijn met het aanbod en na bij Clifford toestemming te hebben gevraagd voor ontslag, maakt hij zich klaar voor de reis naar Uppsala.

Op 27 augustus laat Clifford weten dat hij Johan Philip Breyne uit Danzig heeft beloofd een door hem gepubliceerd boek naar Linnaeus te sturen. Hij stuurt het vanuit Amsterdam naar Stockholm met schipper John Lampaleus van het schip ‘Vrouwe Maria’.

Verder is een brief van 8 februari 1741 bekend, maar daarvan is de inhoud nog niet openbaar gemaakt.

Gravure van Linnaeus door Jacquemot (1830), naar een schilderij van Alexander Roslin uit 1775. Linnaeus is afgebeeld met pruik en op zijn borst de draagmedaille van adelsverheffing.

Tot besluit

Sinds Linnaeus hebben de botanische, zoölogische en geologische wetenschappen veel vooruitgang geboekt. Te denken valt aan de evolutieleer en meer recent de fylogeneze, het DNA-onderzoek etcetera. Bovendien is het aantal bekende planten etc. met vele duizenden toegenomen. Toch is het nog geen geleerde – of collectief van wetenschappers – gelukt het door Linnaeus ingevoerde ordeningssysteem naar eigentijdsere inzichten te verbeteren. Een groep biologen heeft de eerste stappen genomen om de klassieke naamgeving te vervangen door een nieuw systeem, PhyloCode genoemd. Critici menen echter dat de uitvoering onhaalbaar zal blijken en bovendien gevaarlijk voor beschermde soorten, die immers onder hun tegenwoordige naam beschermd zijn.

Hans Krol

Noten

1. Alle in Uppsala ontvangen brieven bleven in familiebezit, tot ze een jaar na de dood van Linnaeus' zoon Carl von Linné Jr. in 1783 zijn verkocht aan de Engelse natuurwetenschapper James Edward Smith. Smith liet de in totaal 5500 brieven in 1828 na aan de door hem opgerichte Linnean Society. In de correspondentie bevinden zich ook twee brieven van de Haarlemse remonstrantse predikant Cornelis Nozeman (1721-1786), die in zijn vrije tijd de natuurwetenschappen beoefende en bij tijdgenoten een zekere naam had als ornitholoog.
2. Ondanks hun fragiele gezondheid werd George Clifford 75 jaar en zoon Pieter Clifford 76 jaar.

Bronnen en literatuur

- Blunt, Wilfrid (m.m.v. William T. Stearn), *The Compleat Naturalist: A Life of Linnaeus*. London, 1971.
- Boerman, A.J., *Carolus Linnaeus als middelaar tussen Nederland en Zweden*. Utrecht, 1953.
- Broberg, Gunnar, *Carl Linnaeus*. Stockholm, 2006.
- Daydon Jackson, Benjamin, *Linnaeus (afterwards Carl von Linné)*. London, 1923.
- Documentatiemappen Linnaeus en de Hartekamp. In: bibliotheek van het Noord-Hollands Archief (Haarlem).
- Hagberg, Knut, *Carl Linnaeus, de bloemenkoning*. Amsterdam, 1944.
- *Het Landgoed de Hartekamp in Heemstede*. Heemstede, VOHB, 1982.
- Linnaeus, Carolus, *Reizen*. Selectie uit de dagboeken door David Black; ingeleid door D.Hillenius. Amsterdam, 1979.
- *The Linnaean Correspondence*. Zie: www.Linnaeus.cl8.net
- *Linnaeus commemorated 1707 – May 23rd – 1957*. Leiden, 1957.
- Zie ook: www.george-clifford.nl

IN HOLLAND STOND EEN HUIS

AFGEBROKEN HUIZEN AAN DE CONSTANTIJN HUYGENSLAAN

Aan de Constantijn Huygenslaan in Heemstede stond langs het spoor aan de Aerdenhoutse kant een rijtje huizen. Ze werden in 1944 afgebroken door de Duitse bezetters, die ter plekke een vrij schootveld wilden hebben. Mevrouw J. Schaap woonde er als kind. Ze vertelt in dit interview over haar jeugd in de oorlog en over de gedwongen verhuizing.

Sinds 1936 woonde mevrouw Jo Schaap aan de Constantijn Huygenslaan 1 in Heemstede. Het huis stond meteen naast de brug over de Houtvaart, aan de linkerkant van de laan tussen de weg en de spoorbaan. Vanuit de voorkamer keek je zó op het Goudsbloemplein uit. De toepasselijke naam van het huis, Ruim Zicht, stond op het hek aan de straat.

Het gezin Schaap bestond uit zes personen: vader, moeder en vier kinderen. De ouders kwamen van Terschelling, waar vader zijn opleiding aan de Zeevaartschool had gevolgd. Dat was de basis voor zijn carrière bij de grote vaart.

Jo Schaap, in 1927 in Amsterdam geboren, was de jongste van de vier kinderen, na haar zuster (1916) en twee broers (1917 en 1918).

In 1936 verhuisde het gezin van Amsterdam naar het huis aan de Constantijn Huygenslaan in Heemstede, dat begin jaren dertig gebouwd was.

Vader was door zijn beroep uiteraard meer weg dan thuis en dat was ook het geval toen in mei 1940 de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Daardoor zou hij vijf jaar lang niet meer thuis komen. Hij voer voor de Engelsen bij de scheepvaartmaatschappij Blue Funnel. In de oorlogsjaren werd zijn inkomen geblokkeerd en stopten de reguliere inkomsten voor het gezin. Omdat ze toch moesten leven kreeg haar moeder via de illegaliteit geld om het huishouden gaande te houden, want dat ging wel 'gewoon' door.

Er was nog enig contact met vader in de vorm van brieven, maar dat verliep natuurlijk erg moeizaam, omdat niet duidelijk was of en wanneer een brief aankwam. Bovendien werden de brieven door de Duitsers standaard opengemaakt, gelezen en gecontroleerd op inhoud. Dat was ook duidelijk te zien aan de enveloppen, waar het stempel van de *Wehrmacht* op 'prijkte'.

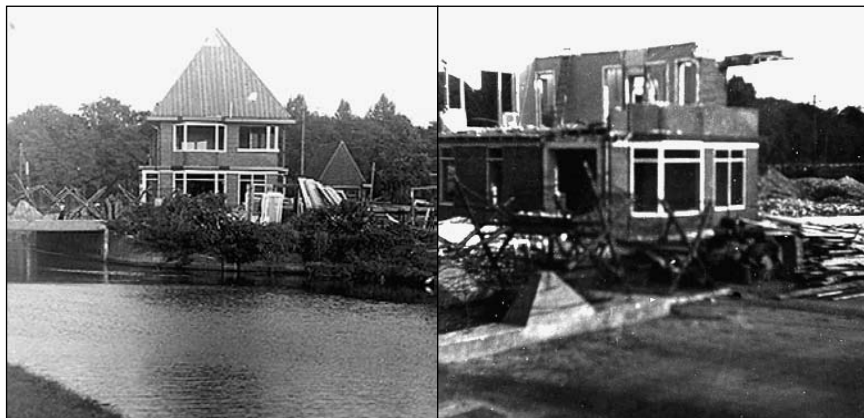

*Huize 'Ruim Zicht',
Huygenslaan 1, nog in
volle glorie.*

*Alle post, ook de
brieven van vader
Schaap, werd
opengemaakt door de
Wehrmacht en pas na
censuur doorgezonden.*

De sloop van de huizen aan de Huygenslaan is begonnen. Op de foto's zijn de Spaanse ruiters in het wegdek op de brug over de Houtvaart goed zichtbaar.

Sperrgebiet

Het huis stond in het zogenaamde *Sperrgebiet*, wat inhield dat het gebied na 18.00 uur afgesloten werd. Het was ook extra beveiligd, althans volgens de toenmalige maatstaven. Foto's laten zien dat de straat was voorzien van Spaanse ruiters, openingen in het wegdek waar obstakels als ijzeren balken in konden worden geplaatst, en betonnen piramides waar 'de vijand' behoorlijk last van zou kunnen hebben als die verder wilde. In de tuin van het huis was ook een mitrailleurnest aangebracht. Dat alles maakte de woonomgeving er natuurlijk niet gezelliger op. Maar alles went.

Dat blijkt ook uit het feit dat het gezin Schaap bij wijze van spreken vlak naast deze oorlogsuitrusting naar de (verboden) Engelse zender luisterde, voor zover de Duitse stoorzenders dat tenminste niet onmogelijk maakten.

Een andere niet bepaald *deutschfreundliche* activiteit van het gezin was het herbergen van onderduikers, vooral van Joodse signatuur. De contacten kwamen tot stand via de ondergrondse beweging. Er waren ook onderduikers die voor maar één nacht hoefden te schuilen. En dat was uitgerekend het geval in de nacht van 30 oktober 1941, toen er rond twee uur 's nachts vlak in de buurt zes bommen neerkwamen. Ze waren in nood afgeworpen door een Engels vliegtuig dat op weg was naar Schiphol maar, getroffen door luchtafweervuur, zijn doel niet had kunnen bereiken. Bij huize Schaap waren veel pannen van het dak stukgevallen. De familie schrok enorm van de explosie en mevrouw Schaap herinnert zich dat ze lag te schudden in haar bed. De schade in de buurt en vooral rond het Goudsbloemlein was onbeschrijfelijk. De panden Verbenalaan 1 en 3 werden helemaal verwoest door een voltreffer, waardoor drie mensen omkwamen.

In totaal werden 13 huizen zwaar beschadigd en 74 licht.

Eén broer bij de politie

De jongste broer Cees was in die jaren in opleiding op de politieschool in Winschoten. Die keuze betekende toen niet zonder meer een symptoom van vaderlandslievendheid. Er waren nogal wat agenten die het Duitse regime een warm hart toedroegen. Maar dat ging niet op voor Cees. Toen hij in 1943

op de school de Hitlergroet moest brengen weigerde hij dat, hetgeen in die kringen niet bepaald werd toegejuicht. Gevolg was dat hij werd afgevoerd naar het kamp Vught, dat niet echt bekend stond om zijn aangename sfeer. Na enige tijd werd hij overgebracht naar Amersfoort met als eindbestemming Duitsland. Dat lokte hem niet aan: een dag verlof besteedde hij nuttig door onder te duiken. Er kwam een brief van de *Ortskommandant* met de vraag waar Cees te vinden was. Maar dat wisten ze bij Schaap natuurlijk niet!

Evacuatie en sloop

De oorlog duurde voort. De invasie van de Geallieerde troepen begin juni 1944 in Normandië was een feit. Ze rukten steeds verder op naar het noorden en dus ook naar ons land. De Duitsers besloten dat hun *Atlantikwal* verder versterkt moest worden en lieten in Heemstede daarvoor hun oog vallen op een strook grond aan de oostkant van de Constantijn Huygenslaan, waarop een rij huizen stond. Die huizen stonden een onbelemmerd schootsveld echter in de weg. Het was zomer 1944. De gezinnen die daar

24 augustus 1944. De familie Schaap moet noodgedwongen verhuizen. Vanuit het huis kijk je op de P.C. Hooftkade in, richting Goudsbloemlein. Het huis aan de andere kant van de Houtvaart staat aan de Vondelkade.

woonden kregen het bevel te vertrekken om de slopers niet voor de voeten te lopen. De sloop begon aan het zuidelijke eind van de laan (I) en de familie Schaap hoopte in stilte al dat de bevrijding van ons land de slopers voor zou blijven. Maar helaas! Op 24 augustus moest het gezin evacueren naar een huis dat hen door de gemeente was toegewezen: Vondelkade 34, op de hoek met de Camphuizenlaan. Dat was vlakbij. Het onderdak op zich was dus in orde, maar het is uiteraard nogal ingrijpend om op zo'n manier afscheid van je eigen huis te moeten nemen. Ze hadden het hele evacuatiehuis tot hun beschikking, maar ze huisden in feite in één kamer zodat ze maar in één vertrek hoefden te stoken. Daar werd ook gekookt en daar verbleef het hele gezin.

De overige meubels waren in de achterkamer opgeslagen. De sloop was een feit, nauwelijks tien jaar nadat het pand Constantijn Huygenslaan I gebouwd was.

Hongerwinter en bevrijding

Intussen telde het gezin nog maar vier personen, omdat broer Cees nog in Vught zat. De hongerwinter 1944-'45 diende zich aan: zonder elektriciteit en gas of andere brandstof, zonder openbaar vervoer en met veel te weinig eten. Met haar moeder ging mevrouw Schaap in Aerdenhout aan het Van Vollenhovenlaantje dunne boompjes zagen als brandstof om te koken en te stoken. De oudste broer was suikerpatiënt en kreeg een extra rantsoen toebedeeld waar de andere gezinsleden ook met mate van meegenoten. Na de bevrijding in mei 1945 brak het moment aan waarop vader Schaap na vijf jaar afwezigheid vanuit Engeland weer naar huis zou komen.

Hij zou tien dagen verlof hebben om bij zijn gezin te zijn. Maar dat pakte heel anders uit. In Rotterdam was een havenstaking waardoor hij negen dagen met zijn overtocht bezig was. Toen hij na al die jaren thuis kwam kon hij bijna meteen rechtsomkeert maken, want verlenging van zijn verlof zat er absoluut niet in!

Zijn tocht van Rotterdam naar Heemstede maakte hij, met nog een stel zeelui, met een legertruck. Maar toen hij hier aankwam stond zijn huis er niet meer! Hij dacht dat zijn gezin niet meer bestond, maar buurtgenoten konden hem gelukkig aan het tijdelijke adres helpen en zo kwam de hereniging toch tot stand. Na de oorlog reikte Prins Bernhard hem op een schip in Amsterdam het Kruis van Verdienste uit, omdat hij onder oorlogsomstandigheden gevaren had.

Op 24 augustus 1945, precies een jaar na de datum van de evacuatie, kon het gezin Schaap verhuizen naar haar nieuwe huis aan de Van Slingelandtlaan in Heemstede. En daar woont mevrouw Schaap nog steeds met veel plezier.

De grond aan de Constantijn Huygenslaan, waar haar vorige huis op heeft gestaan, bleef tot nu toe onbebouwd vanwege de plannen uit de jaren zeventig voor de aanleg van een noord-zuidverbinding langs de spoorbaan naar de grens met Zuid-Holland bij De Zilk. Er is nu een skatebaan en ook de percelen waar de andere huizen aan de laan op stonden liggen er nog onaangetast bij.

Frans Harm

I. In de dagrapporten van de gemeentepolitie van Heemstede staat op 5 augustus 1944 vermeld: "Er is een nieuwe instructie voor het bewaken van de leegstaande percelen Constantijn Huygenslaan I tot en met 26 en P.C. Hooftkade I tot en met 6". Uit het verhaal van mevrouw Schaap blijkt dat niet al die percelen toen al leeg waren. Zij verhuisden op 24 augustus. Onduidelijk is of ook de bewoners van de even nummers aan de overkant hun huis moesten verlaten. Op 25 september staat in de politierapporten dat de bewaking van de Constantijn Huygenslaan is opgeheven. De huizen met de oneven nummers waren toen kennelijk gesloopt. De even nummers zijn blijven staan.

DE BINNENWEG IN VROEGER TIJDEN

DEEL 2, TUSSEN IJZEREN BRUG EN CLOOSTERLAAN

In deze aflevering van onze serie over Raadhuisstraat en Binnenweg worden de even nummers van de Binnenweg aan de oostzijde beschreven. Uitgangspunt zijn de gegevens uit de woninggids van 1951. In die tijd bleven winkels en bedrijven meestal lange tijd op dezelfde plek. Dat is nu helemaal anders. Tijdens het schrijven van deze serie wisselen panden van eigenaar of treedt leegstand op. Ook de nummering van panden kan in de loop van de tijd veranderd zijn. Ik heb de actuele situatie zo getrouw mogelijk weergegeven.

Nummer 2. Op de hoek van de Zandvaartkade en de Binnenweg woonde ooit beurtschipper Huijg. Hij had zijn bedrijf aan de Zandvaart en was een begrip voor het vervoer in Heemstede en omgeving. Later ging Huijg over op transport per auto zoals de foto laat zien. Het huis van Huijg is afgebroken en in een nieuw gebouwd pand zat in de jaren daarna onder andere kruidenier Wester. In 1951 was het een bijkantoor van de Nuts-Spaarbank. Directeur J. Lahaise woonde erboven. Vervolgens was dit het pand van drogisterij Baars en weer daarna was er jaren een fotozaak gevestigd met grote reclameborden. Sinds kort zit Brocanterie Annette hier en heeft de winkel weer een originelere aanblik gekregen.

Nummer 4. De huisnummers zijn op deze plek gewijzigd. Het is niet helemaal duidelijk wat er vroeger in dit pand zat. Nu is het een modezaak, Erny van Reijmersdal.

Nummer 6. Hier was jarenlang de bloemenwinkel van H.H. Ruyzenaars en Zn. Ze woonden boven de winkel. Daarna heeft De Zwart het pand

J.N.Huijg begon als beurtschipper. Later ging hij over op transport per auto. Behalve het adres Binnenweg 2 (hoek Zandvaartkade) staat op de auto Singel t.o. 233, Amsterdam.

overgenomen en is daar de brood-en banketbakkerij Voici gekomen.

Nu is het een zaak in woninginrichting, Magasin du Sud.

Nummers 8-14. Op deze plek zit nu de Dekamarkt. De panden die er stonden werden in 1966 afgebroken ten behoeve van de bouw van supermarkt De Kijkgrijp van Dirk Kat. De latere naam Dekamarkt is afkomstig van zijn initialen.

In 1951 was nummer **8** de drogisterij van E.J. van Lent. Hij was tevens de loco-burgemeester en wethouder in Heemstede. Achter het pand had hij ook zijn schildersbedrijf. Zijn dochter beheerde de drogisterij. Later is de zaak voortgezet onder de naam 'Agave' van de heer IJf. Nu zit er de modezaak Hype & Sophisticated. Op nummer **10** zat in 1951 de horlogerie van Nic. Groenland, op nummer **12** de groentezaak van Nederstigt. Nummer **14** was opticien Vogel. Nu is er reisbureau De Boer en Wendel, maar het pand is omgenummerd tot nummer **16**. Naast het pand van Vogel was vroeger een brede poort met toegang tot de timmerwerkplaats van Verdonshot en groenteman Nederstigt. Op de plek van de huidige ontbrekende nummers is de magazijningang van de Dekamarkt. Op het vroegere nummer **16** zat poelier Bonsel.

'Het kasteel van Van Empelen' werd dit pand aan de Binnenweg 18 wel genoemd, omdat het hoog uitstak boven de kleine huizen ernaast. Het werd in 1898 gebouwd door Piet van Empelen die er zijn bloemenzaak vestigde. In 1966 werd het pand afgebroken, om plaats te maken voor de nieuwbouw van een filiaal van de Kijkgrijp (nu Dekamarkt).

Nummer 18. Een foto van het pand dat op deze plek stond ontvingen we van meneer C.P.M van Empelen. Het huis werd in 1898 gebouwd door zijn grootvader, Piet van Empelen. Omdat het zo hoog boven de kleine huisjes ernaast uitstak werd het 'het kasteel van Van Empelen' genoemd. Piet van Empelen begon op nummer **18** een bloemenzaak, later overgenomen door zijn zoon Carl van Empelen. Behalve de bloemenzaak had hij een hoveniersbedrijf dat rond de Tweede Wereldoorlog werd gerund vanaf een binnenterreintje aan de Kastanjelaan en later op de terreinen achter wasserij van Houten aan de Bleekersvaart. Het hoveniersbedrijf is in 1963 opgehouden te bestaan, de bloemenwinkel in 1966.

De winkelgalerij in de jaren zeventig.

Nummer 18 is nu het nummer van de Dekamarkt. Erboven zijn woningen, **18a en 18b**.

Nummer 20 was de schoenzaak van Frans Mooren, nu modezaak Moskito.

Nummer 22 was het lood-en zinkwerkersbedrijf van F.G. Smit, tevens winkel in sanitair, nu slijterij In de Gevulde Flesch op de hoek Haemstedelaan/ Binnenweg.

Nummer 24. Op de andere hoek zat destijds de fietswinkel van Opdam, die tevens haarden en kachels van leverde, nu fotozaak Zoeteman.

Nummer 26. In 1951 bakkerij Nooij, thans kledingreparatie en stomerij.

Nummers 28-42 waren destijds woonhuisjes die in 1950 gesloopt zijn voor de bouw van het Minervatheater in 1951. De sluiting van dit theater was in 1968. Nummer **42** is nu Bouwmarkt van Van Zuijlen.

Nummer 44. Hier was de firma Wijnberg gevestigd, een kruideniersgrootbedrijf, onderdeel van een keten; nu is het een wasserette.

Nummer 46. Groenten-en fruithandel Kees Kroesen, nu leegstand.

Nummers 48. Vroeger en nu woonhuis.

Nummer 50. Was het woonhuis van verhuizer Wesseling, nu bovenwoning.

Nummer 52. Was in 1951 het woonhuis van kolenboer Warmerdam.

Nu zit Broodje Bram er.

Nummer 54/56. In 1951 radio Kotman, later Leon.

Nummer 56. Destijds Verfwinkel Jac. Hendrikse, nu modezaak Leon.

Nummer 58. In 1951 kolenboer Warmerdam, nu Pizzeria la Strada.

Nummer 60. Melkboer Giel Bakker, thans antiekzaak Eweg.

Nummer 62. Destijds het schilderbedrijf van Hendrikse, nu reisbureau Succes op de hoek van de Berkenlaan.

Nummers 64, 66 en 68 waren woonhuizen. Op deze plek werd nieuwbouw gepleegd. 64 en 66 zijn nog steeds woonhuizen, op nummer **68** zit de Copystore. Daarboven zijn appartementen met de nummers **68 a, b en c**.

Nummer 70. Ontbreekt sedert 1951.

Nummer 72. Destijds melkboer Jansen, nu een woonhuis. Daarnaast is een poort met bordje **72b** waarop diverse opstallen staan. Men waant zich daar in oud Heemstede. Er staat een aantal houten schuren en daar tegenover een

Wie de poort naast het pand van Marc Meltzer aan de Binnenweg binnenloopt, waant zich in oud-Heemstede. Er staan nog diverse oude houten en stenen schuren. Vroeger was hier een kleinschalig industrieterreintje. (Foto: Cees Peper)

klein stenen pandje met een pannendakje en een oude boom. Al met al een schilderachtig geheel. Aan het eind van het straatje in T-vorm is links schilder Otlanda gevestigd. Verder zijn er magazijntoegangen voor de winkelpanden.

Op nummer 72a, dus in de poort was de firma Welters gevestigd voor las- en constructiewerk, tevens leverancier van haarden en kachels.

Het was in wezen een kleinschalig industrieterreintje. Destijds was daar eerst de platenperserij van R. Duisterhof gevestigd, daarna opgegaan in de Ned. Grammofoonplatenfabriek van Bovema die later naar de Blekersvaartweg verhuisde. Op nummer **72c** was een bedrijf in tegelwerk. Rechts van het T-vormig straatje de garage van Verdonschot en Olpha Match, luciferhandel voor de horeca. Nu staan er garageboxen.

Nummer 74/76. Destijds Bataschoenen, nu Marc Meltzer.

Nummer 78/80. In 1951 slagerij Vrolijk, nu scharrelslagerij Van 't Hoff.

Nummer 82. Eertijds Maison Draaisma, jarenlang De Beddenspecialist en nu Nelson schoenen.

Nummer 84. Vroeger onbekend, nu café Lunch/drinks/dinner.

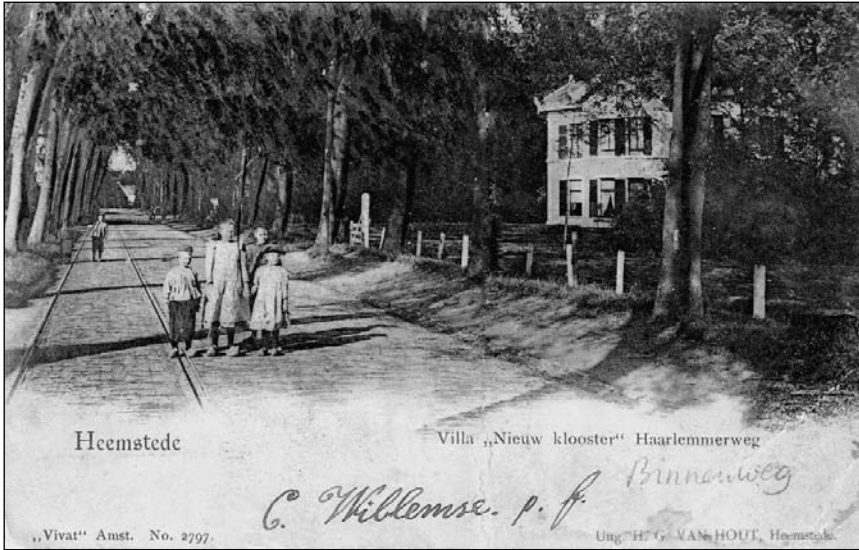
Nummers 86 t/m 90 ontbreken tegenwoordig hoewel daar destijds woonhuisjes waren, maar die zijn gesloopt of verbouwd tot winkelpand.

Nummer 92. In 1951 Radio en Elektriciteitsbedrijf van Fa. Meijerink, thans op nummer **90/92** modezaak La Ligna.

Nummer 94. Vroeger schoenhandel Fiducia, nu al jaren Van de Riet schoenen.

Nummer 96. Hier zijn nu woningen boven de winkelpanden (**96 a,b,c**).

Nummer 98/100 is sedert 1930 Heemsteedse Apotheek; vóór die tijd een groot woonhuis in de stijl van een villa. **Nummer 100** is destijds bij de apotheek getrokken.

Op de plek waar nu de winkelgalerij aan de Binnenweg is (gebouwd in de jaren dertig van de vorige eeuw), stond vroeger temidden van het groen villa 'Nieuw Klooster'. Deze ansichtkaart is uit het begin van de 20^e eeuw.

Nummers 102 en 106 waren destijds woonhuizen en nu nog.

Nummer 104. Hier was drogisterij Taverne gevestigd, nu parfumerie Van Beem.

Nummer 108 is het pand hoek Binnenweg-Julianalaan. In 1951 zat hier de Coöperatie Haarlem, een levensmiddelenzaak.

Nu vindt u er een Gall en Gall slijter.

Wat nu de winkelgalerij is was vroeger het buiten 't Clooster.

Nummer 110, het hoekpand, was destijds de levensmiddelenzaak van de Gruyter en Zn. Dit was in de jaren dertig een van de eerste levensmiddelenketens die consequent overging op verpakte levensmiddelen in plaats van losse producten in bakken en laden. Nu zit er al jaren kantoorboekhandel en vulpennenspecialzaak De Roos.

Nummer 112 is een woonhuis (bovenwoning).

Nummer 114. Vroeger Th. Moorman confectie, in 1955 Bril 58, nog steeds een opticien genaamd Eyefashion.

Nummer 116. In 1951 Bensdorp Chocolaterie, later Radio Janssen, nu Handyman.

Panden 118/120: bovenwoningen.

Nummer 122. Vroeger het woonhuis van H.L. Driesen, eigenaar van Brabants Schoenenhuis. Dezelfde schoenenzaak zit nog steeds op dit nummer.

Nummer 124. Weijers Snackbar, thans cafetaria Family.

Panden 126/128: bovenwoningen.

Nummer 130. In 1951 Jamin zoetwaren, nu Stars & Stripes mode.

Nummer 132. Hier woonde sinds 1955 de familie Hirsch, nu is het een modezaak, Mes Amis.

Nummers 134/136: bovenwoningen.

Nummer 138. In 1951 Kort's IJzerhandel, thans Boekhandel Blokker.

Nummer 140. In 1951 Drogisterij Tavane, daarna Dames- en Kindermode, nu grand-café Batifol.

Panden 142/144: bovenwoningen.

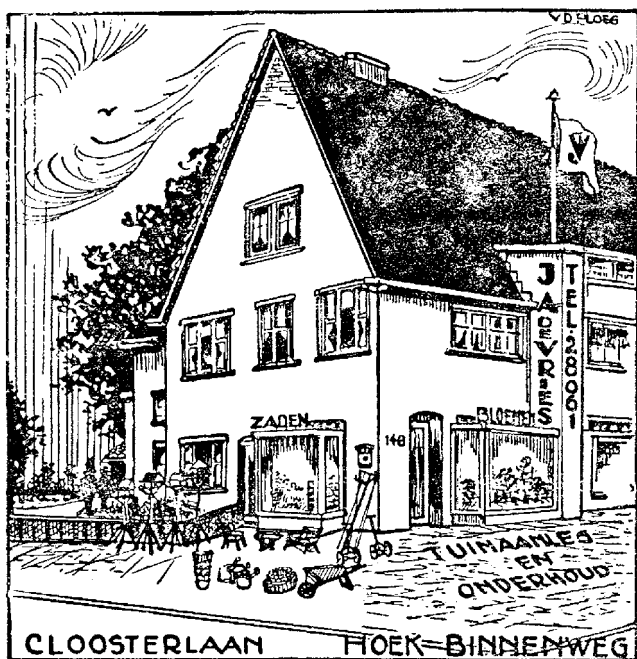
Nummer 146. In 1951 Groenten-en fruithandel G.J. Rooijackers, daarna J. Ooteman, thans Edward Kors en nog steeds groenten en fruit.
Nummer 148. Destijds de Vries Bloemenmagazijn, thans Square Mode.

Cees Peper in samenwerking met Leo Zwarter

Met dank aan de heren C.P.M. van Empelen, Heemstede; M. van der Pols, Veldhoven en J. van Rooden uit Australië voor hun reacties.

Reclame-tekening van de firma De Vries (zaden, bloemen, tuinaanleg en onderhoud) uit de jaren dertig. In het pand hoek Binnenweg - Cloosterlaan zit nu Square Mode.

Rechts op deze ansichtkaart uit de jaren veertig de winkelgalerij aan de Binnenweg. Grote kastanjabomen staan aan weerszijden van de trambaan.

GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST BENNEBROEK

Op 1 juni 2006 werd door de gemeenteraad in Bennebroek het monumentenbeleid vastgesteld. Er bestond bij de raadscommissie de wens om tot een gemeentelijke monumentenlijst te komen om zo de cultuurhistorische waarden van Bennebroek te behouden en te versterken. De Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek had al langere tijd aangedrongen op zo'n lijst en was dan ook zeer verheugd dat die er nu echt ging komen.

Het bureau Polman Advies, dat enige jaren geleden de cultuurhistorische notitie voor Bennebroek had geschreven, kreeg de opdracht om een groslijst samen te stellen, waaruit een keuze gemaakt zou kunnen worden.

Bij de inventarisatie voor deze lijst werd uitgegaan van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) Noord-Holland, gemeente Bennebroek, 1992. Ook de Cultuurhistorische Notitie uit 2003 werd erbij betrokken, evenals dossier-, literatuur- en archiefonderzoek.

Een werkgroep die bestond uit betrokken gemeenteambtenaren, Polman Advies en een VOHB afgevaardigde, kwam een aantal keren bijeen om tot een definitieve keuze uit deze groslijst te komen. Het cultuurhistorische belang was daarbij doorslaggevend.

De gemeentelijke monumentenlijst die uiteindelijk door B & W van Bennebroek in de raadsvergadering van 21 augustus jl. werd vastgesteld bevat twee complexen (het complex St. Luciaklooster en de kern van het complex de Geestgronden) en veertien objecten, waaronder woonhuizen maar ook de trambrug en een transformatorhuisje.

De VOHB is tevreden dat de gemeente Bennebroek nu een monumentenlijst kent. In de toekomst zullen er wellicht nog monumenten aan toegevoegd kunnen worden: met deze lijst is een goede start gemaakt met het monumentenbeleid in Bennebroek.

Marijke Meyer-Wijnaendts

De voormalige trambrug over de Reek aan de Bennebroekerlaan is een gemeentelijk monument. (Foto: V. Klep)

Binnen het complex van de Geestgronden is de kerk een gemeentelijk monument.
(Foto: Cees Peper)

Villa Duinlust,
Schoollaan 72 in
Bennebroek.
(Foto: V. Klep)

HISTORISCHE ACTUALITEITEN

Archiefaanwinsten

De VOHB ontving het afgelopen kwartaal de volgende schenkingen:

- Gravure van O.L. Vrouw Hemelvaart Kerk door K. Louwen uit 1948 en een cliché met voorstelling van het Raadhuis uit 1934. Ontvangen van de heer A. Driessen, die in 1974 verhuisde naar Lochem en nu in het Gelderse Laren woont.
- De heer J.M. Kamps schonk een fotoboekje dat in 1922 uitkwam bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het vroegere aannemersbedrijf Gebroeders Van den Putten aan de Kerklaan, op 18 juni 1897 gesticht door J.G. van den Putten.
- Via de gemeenteafdeling Communicatie ontvingen we van Remco Rijgersberg uit Hoofddorp uit de nalatenschap van zijn grootvader een aantal zegeltjes van Heemstede Centrum met het wapen van de gemeente. Ze zijn in het midden van de vorige eeuw als actiezegels door winkeliers uitgegeven. Bij aankoop ontving men één of meer zegels die thuis in een boekje moesten worden geplakt. Een vol boekje kon bij de deelnemende zaken worden ingeleverd tegen contante betaling.
- De heer Co Peeperkorn gaf ons drie ingelijste gravures, afkomstig van zijn vader P.H.M. Peeperkorn, die directeur was van de gelijknamige wasserij en enige tijd gemeenteraadslid. Het zijn voorstellingen van:
 1. Achterkant (westzijde) en woningen Cloosterweg te Heemstede. Omstreeks 1930 gesloopt in verband met uitbreiding van de gemeentelijke gasfabriek. De ets is ondertekend met: J. Waldkötter (hij was gemeentebtenaar en medeoprichter VOHB in 1947);
 2. Bronstee-boerderij nabij de Blauwe Brug. Voor een stenen toegangspoort is de trambaan zichtbaar. Omstreeks 1920 is deze oude boerderij met woonhuis gesloopt. Linoleumsnede in groot formaat van F.H. van Emmerik. Eigen druk, nummer 9;
 3. Het Bullenhofje. Linoleumsnede van F.H. van Emmerik, gedateerd 1928. Eigen druk, nummer 51. In dit hofje met 10 woningen woonde het dienstpersoneel van Bosbeek.

Herenhuizen aan de Kerklaan (nummers 62-68) te Heemstede, in 1920-1921 gebouwd door Gebrs. Van den Putten. Tussen nummer 64 en 66 zit een smalle doorgang. Nummer 64 draagt de naam Engelina. De stenen naamplaat boven de voordeur is er al bij de bouw ingemetseld.

Beenderrestanten
in de Heemstedse
Kapel van de
Haarlemse Janskerk.
Na de renovatie
van de Janskerk en
heropening van het
Noord-Hollands Archief
zijn deze beenderen
door een glazen plaat
in de vloer te zien

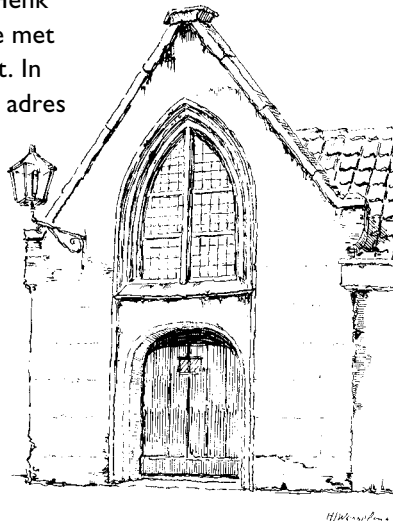
Recente literatuur

- Van de hand van Wim Cerutti verscheen een rijk geïllustreerd boek van liefst 432 bladzijden, getiteld *Van Commanderie van Sint-Jan tot Noord-Hollands Archief; geschiedenis van het klooster en de kerk van de Ridderlijke Orde van het Hospitaal van Sint-Jan van Jeruzalem in Haarlem*. Hoofdstuk 10 is gewijd aan de Heemstedse kapel. In de grafkelder van die kapel uit omstreeks 1375 zijn telgen uit het adellijk geslacht Van Heemstede begraven, als eerste ridder Gerrit van Heemstede. Na schade tijdens het Beleg van Haarlem nam de toenmalige ambachtsheer Gerrit van Lockhorst het herstel voor zijn rekening en is het altaar, vanouds gewijd aan de H. Maria en de H. Anna, opnieuw ingezegend door Godfried van Mierlo, bisschop van Haarlem. In 1640 zijn kapel en grafkelder overgeschreven op Adriaan Pauw. Tot 1799 bleven ze het bezit van de Heemstedse ambachtsheren. In 1976 is de grafkelder geopend. Schedels en beenderen zijn ten dele bij elkaar gelegd. De toegang is nu met een glazen plaat afgedekt, zodat bezoekers zicht kunnen krijgen op 550 jaar (Heemstedse) geschiedenis.
- In het tijdschrift *Nieuw Letterkundig Magazijn* (december 2006) publiceerde George Slieker een bijdrage onder de titel 'Och lacy! – en och, armen'; Beets' vertrek uit Heemstede dichtertlijk betreurd'. Het is een toelichting op een anoniem dichtstuk: 'Klaagzang bij het vertrek van den Weledeerwaarden, Zeergeleerden Heer Ds. Nicolaas Beets'.
De eerste strofe luidt:

*"Ach! Daar gaat hij nu henen,
Die vrome Predikant!
Wie zou niet schrijen en wenen
In Kennemerland?
Och, lacy! En och, armen!
Zoo roepen wij tot God:
'Wil U, over ons erbarmen!
Wij zijn geworden tot
Een wildernis, o Heere!
En zijn geheel kapot!'" (...)*

Aangenomen wordt dat het vers is geschreven door Beets' opvolger in 1854, de predikant en schrijver Bernard Gewin. (Ontvangen van Gerard Schuitemaker.)

- De heer Frank Suurendonk promoveerde dit jaar op een studie *(On)begrensd land; de transformatie van de stadsrand van Haarlem*. Deze als handelsuitgave door uitgeverij Thoth uitgebrachte dissertatie bevat o.a. een historische beschrijving van vier omliggende plattelandsgemeenten, de zandgemeenten Bloemendaal en Heemstede en de veengemeenten Schoten en Haarlemmerliede. Van deze vier was Heemstede qua inwonertal vanouds de grootste.
- Professor Hugo J. van der Kaay uit Heemstede stelde een rijk geïllustreerde familiegeschiedenis samen van Jacobus Hendricus van Luin en Johanna Wilhelmina Wesselo en hun nazaten van 1870 tot heden. Plaatselijk bekend waren vooral de vroegere huisarts J.J. van Luin (van 1933-1975; tevens gemeentearzt van 1937-1970) en zijn echtgenote (pianiste) Miep van Luin-Riemersma, zuster van zangpedagoge en Blekersvaartactiviste Coby Riemersma. Deze familie Van Luin woonde sinds 1933 op het adres Bronsteeweg 76 (Het Huis met de Sleutels), waar tijdens de bezettingstijd en na de bevrijding huisconcerten plaats hadden. Met andere familieleden woonde telgen uit het geslacht Van Luin op een tiental adressen in deze gemeente, zoals duidelijk op een plattegrond als bijlage weergegeven.
- De heer V.C. Klep stelde zijn relaas bij over de dood van de 17-jarige Piet Lokman, die tijdens de zogeheten Sinterklaasrazzia van 6 december 1944 bij een vergeefse poging om met een bootje vanaf de Bronsteevaart naar de overkant van het Spaarne te ontsnappen, door Duitse soldaten vanuit een huis in de Mauvelaan met vijf kogels dodelijk is getroffen.
- Voor het archief zijn tevens 4 verschillende jeugdfoto's toegevoegd. Aangevuld verder met een verslag van broer H.A. (Herman) Lokman en de op schrift gestelde belevenissen van (vader) Arie Lokman: 'Ervaringen van een zeeman tijdens de Tweede Wereldoorlog'.
- In 1928 begonnen de broers Roel en Henk Ree een schildersbedrijf in Heemstede met werkplaats aan de Jan van Goyenstraat. In 1947 startte verfhandel H. Ree op het adres Binnenweg 89. Het 60-jarig jubileum, dat in september uitgebreid gevierd werd, vormde de aanleiding voor een eenmalige kranteneditie.
- In oktober zijn ongeveer 8.000 boektitels uit de 'Heemstede-collectie' van de bibliotheekcatalogus van het Noord-Hollands Archief op het internet geplaatst. Tot begin 2008 zullen nog eens zo'n 3000 publicaties worden gedigitaliseerd en

De Heemsteedse Kapel. Tekening met pen en potlood door H.J. Wesseling uit 1925. (Afbelding: Rijksarchief Noord-Holland)

Vijftiende-eeuws
portret van Lodewijk
van Gruuthuse, heer
van Heemstede, door
de 'Meester van de
vorstenportretten'.
(Groeningemuseum,
Brugge)

daarmee voor een groter publiek te raadplegen zijn.

- Van 1472 tot 1486 was Lodewijk van Brugge ofwel Gruuthuse, na aankoop en belening Heer van Heemstede. Twee jaar daarvoor had hij al het Slot in onderpand gekregen, nadat Jan van Heemstede door geschillen van zijn vader en grootvader met het Grafelijk bestuur in financiële problemen was geraakt. Over de historische betrekkingen tussen Heemstede en Brugge is eerder geschreven in ons tijdschrift, Nieuwsbrief 29 (oktober 1981): 'Betrekkingen tussen Brugge en Heemstede in de periode 1470-1557'. Het stedelijk Groeningemuseum

van Brugge beschikt over een portret aan van Gruuthuse, die tevens stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland is geweest. Daarmee was hij de hoogste vertegenwoordiger van hertog Philips in deze Bourgondische gewesten. Al in 1466 had de hertog van Bourgondië aan de echtgenote van Lodewijk, Margaretha, gravin van het Zeeuwse Borssele, enkele landerijen achter het Huis te Heemstede beleend.

- In het Musée Condé te Chantilly is een manuscript ontdekt van een Franstalige vertaling van 'Spiegel onser behoudnisse': 'Le miroir de l'humanie Salvation' (Ms. fr.139) met de geslachtswapens van Le Fèvre en Van Heemstede. Roeland le Fèvre kocht Heemstede van Lodewijk van Gruuthuse in 1486, bleef ambachtsheer tot 1516 en huwde met Hadewy van Heemstede, erfdochter van Jan van Heemstede.

Monumentaal Heemstede en Bennebroek

- Op 15 oktober 2007 presenteerde minister Plasterk van Cultuur de lijst van '100 topmonumenten' uit de wederopbouwperiode tussen 1940 en 1958. Op de lijst staat uit Heemstede de Pinksterkerk aan de Camplaan, gebouwd in 1957. De lijst, opgesteld door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, is nog niet definitief. De Bond Heemschut heeft kritiek op sommige keuzes en komt met aanvullingen. Ook de rijksdienst zelf is van mening dat 101 monumenten uit deze periode "volstrekt onvoldoende" is. Uit de naaste omgeving staan op de voorlopige lijst de Adventkerk (1958) en Villa Looyen(1948) in Aerdenhout, de erebegraafplaats in Overveen (1947), het Gasthuishofje in Zandvoort (1949) en in Velsen het Dudokhuis op het Corus-complex (1951) en de ventilatietorens van de Velsertunnel (1957).
- Het in de nacht van 29 op 30 september 2006 gestolen 16^e-eeuwse Vlaamse wandtapijt uit de trouwzaal van het Raadhuis in Heemstede

(zie HH 130, p.185/186) is door de politie beschadigd teruggevonden in het huis van een bewoner in Almere.

- In de centrale uitleen van de bibliotheek van Heemstede zijn drie nieuwe vitrinekasten geplaatst met daarin archeologische bodemvondsten van Het Oude Slot.
- Op de gemeentelijke monumenten zijn informatieve bordjes geplaatst; als laatste aan de noordgevel van het bibliotheekgebouw bij het Julianaplein.
- Op initiatief van de Stichting Bescherming Erfgoed Zuid-Kennemerland (www.sbez.nl) is een aanvraag gedaan de bollenschuur van G.C. van Meeuwen uit 1910, Manpadslaan 12, tot beschermd gemeentelijk monument te verklaren.
- Naar aanleiding van het 350-jarig jubileum van de Leidsevaart kwamen diverse reacties binnen dat de 'Leidse' tolpoort in Oegstgeest na een opknapbeurt in prachtige staat verkeert, terwijl het 'Haarlemse' tolhek (sinds 1930 te vinden bij de entree van het tennisbanencomplex in wandelbos Groenendaal) zich in een lamentabele toestand bevindt en hoognodig enige restauratie behoeft.
- In deel I van mijn artikel over 3½ eeuw Leidsevaart (HH 131) stond op pagina 28 een foto van een schilderij 'Het tolhek in Halfweg', sinds 1991 te zien in de raadszaal van het gemeentehuis Haarlemmerliede en Spaarnwoude (Halfweg) en onlangs tentoongesteld in het Historisch Museum Haarlem. Uit recent gezamenlijk onderzoek is intussen gebleken dat het schilderij noch Halfweg tussen Amsterdam en Haarlem weergeeft, noch Halfweg bij Lisse. Daar heeft namelijk nooit een tolhuis gestaan. Mede gelet op de plaats van de Bavokerk rechts van de vaart wordt nu aangenomen dat kunstschilder Jan van Kessel (1641-1680) het tolhuis en tolhek in Heemstede (vlak bij het huidige station) heeft weergegeven. Eerder maakte hij een doek van dezelfde vaart, trekschuit en tolhuis met Bavokerk op de achtergrond, zonder de omstreeks 1657 gebouwde brug en houten poort met de stadswapens van Haarlem en Leiden.
- Het Cuypersgenootschap heeft in 2002 een aanvraag gedaan het complex RK klooster en kerk in Bennebroek als geheel op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Dat rekest is door de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en wetenschap afgewezen. Tegen dit besluit is door de eisers (tevens Vereniging Meerwijk-Bennebroek en Stichting De Hoeksteen) bezwaar gemaakt. De verweerder heeft vervolgens het verzoek om het Luciaklooster als beschermd monument in de zin van de Monumentenwet 1988 wederom niet ontvankelijk verklaard. Tegen dat besluit is beroep ingesteld. Over deze zaak is op 27 juni 2007 uitspraak gedaan door de Rechtbank Haarlem, afdeling bestuursrecht. Om een aantal redenen heeft de Staatssecretaris geen gelijk gekregen en is het beroep van de eisers gegrond verklaard, waarmee het nu leegstaande kloostercomplex een herkansing krijgt.
- Het toegangshek van Meer en Berg, ontworpen door Daniel Marot, wordt door kenners als het fraaiste van de buitens in Zuid-Kennemerland beschouwd. VOHB-lid Bob van Asperen uit Bennebroek wees ons op

recente herschildering van dit hekwerk en de pijlers. Kennelijk is geen rekening gehouden met de historische kleurstelling van wapenschilden, 'pompoenen' op de poortstijlen e.d. De poortstijlen zijn in Bentheimergeel geveerd en het smeedijzeren hek donkergroen. Te betreuren is dat de historische contrasten in kleurstelling ten aanzien van onder meer de familiewapens De Neufville en letters 'Meer en Berg' zijn verdwenen.

- Met de afbraak van het in 1956 geopende Doopsgezinde verzorgingshuis 'De Olijftak', en verder o.a. de vroegere brandweergarage en huisvesting van het gemeentelijk technisch bedrijf, is kaalslag ontstaan op de gronden tussen Nijverheidsweg, Cruquiusweg, Wipperplein en de haven. Komende tijd wordt op deze plaats het woningbouwproject Watertoren afgebouwd. Eveneens voorbereid onder wethouder Hardesmeets is intussen begonnen met het bouwproject Vogelpark tussen het NS-station en Aerdenhout, op de voormalige Intratuin-locatie. Daar komen circa 260 woningen. Op de terreinen van de vroegere hofstede Kennemeroord, van 1961 tot 1999 verzorgingshuis, worden 38 appartementen gebouwd, verdeeld over vier gebouwen. Aangenomen wordt dat de stenen vazen, die sinds een aantal jaren in een opslagruimte staan, wederom op de historische poortstijlen worden geplaatst.
- In museum de Zwarte Tulp in Lisse is t/m december een kleine tentoonstelling over verdwenen kastelen en buitenplaatsen in de Duinen en Bollenstreek. Heemstede en Bennebroek zijn vertegenwoordigd met het Huis te Heemstede, Meer en Berg, het Huis te Berkenrode en het Huis te Bennebroek. Bij de tentoonstelling hoort een brochure met beschrijvingen van de diverse kastelen en buitenplaatsen en extra achtergrondinformatie.

Hans Krol

Heemstede, Geref. Kerk

Op 15 oktober 2007 is bekend geworden dat de Pinksterkerk aan de Camplaan op de door minister Plasterk gepresenteerde lijst staat van '100 topmonumenten' uit de wederopbouwperiode tussen 1940 en 1958.

HEEMSTEEDSE VRACHTWAGEN IN SURINAME

In 2000 was het echtpaar Kerkvliet-Blans uit Heemstede op familiebezoek in Suriname. Tot hun verbazing zagen ze voor een huis in het plaatsje Nieuw Nickerie een vrachtwagen van Wasserij 't Raadhuis uit Heemstede staan. Ze maakten er een foto van en stuurden die bij terugkomst als aardigheidje naar de wasserij. Als dank kregen ze een blauwwitte handdoek met daarop het Heemsteedse raadhuis, het beeldmerk van de wasserij. De vrachtwagen was verkocht en naar Suriname verscheept. Blijkbaar hadden ze het daar nog niet belangrijk gevonden de belettering te verwijderen. Deze anekdote vertelde mevrouw Kerkvliet ons op ons jubileumfeest op 24 april 2007. Handdoek en foto hebben we inmiddels gekregen voor ons archief. Hartelijk dank daarvoor en voor het grappige verhaal.

Marloes van Buuren

DE RUYTER-BOMEN GEPLANT IN 1907

Dit jaar vieren we in Nederland dat het 400 jaar geleden is dat Michiel Adriaenszoon de Ruyter in Vlissingen werd geboren. Honderd jaar geleden werd de admiraal in Heemstede herdacht met het planten van een rij 'De Ruyter-boomen' in wat nu de Indische buurt is. De bomen staan er niet meer omdat ze plaats hebben moeten maken voor huizen.

REACTIES VAN LEZERS

We ontvingen naar aanleiding van het artikel 'De Binnenweg in vroeger tijden, deel 1' in het vorige nummer reacties de heren C.P.M. van Empelen (Heemstede), M. van der Pols (Veldhoven) en J. van Rooden (Australië). Hun reacties zijn verwerkt in deel 2 van de serie over de Binnenweg in dit nummer. Ook de mooie foto die de heer Van Empelen ons stuurde van het vroegere 'kasteel van Van Empelen' is daarbij te zien.

'Rectificatie' over woning familie Lekx bij Oude Slot (HH 133, blz. 163)

Nog één keer dit onderwerp. Mevrouw C. Catcher-Lekx (Princeville, Canada) schrijft ons:

"Op bladzijde 163 van HeerlijkHeden nummer 133 staat een verbetering die geen verbetering is! Wij (de familie Lekx) woonden inderdaad in wat nu het theehuis is. De foto erbij was echter niet een foto van het theehuis, maar van een andere woning.

Wat u nu de boerderij noemt, was toen wij er woonden koeienstal. Vader had daar verbeteringen in aangebracht, maar dat gebouw was alleen voor vee.

Wat nu de Duivenpoort genoemd wordt, werd vroeger door Vader de paardenstal genoemd en ook voor dat doel gebruikt. Later in 1938-1940 gebruikte mijnheer Lex Beels het gebouw als een soort zomerhuis, waar hij zijn vrienden bracht,

Vroeger was er tegen de boerderij en vlak bij de Duivenpoort een klein kindergrafje met de naam 'Vluggie' er op. Ik vraag me wel eens af of dat er nog is!

Wij als familie hebben veel goede herinneringen aan onze jaren op het Oude slot. Het was een onvergetelijk mooi plekje om onze jeugd jaren door te brengen! Vooral omdat we in de familie Erens zulke goede burens hadden!"

In 1925 stond in tijdschrift De Prins deze afbeelding. De fotograaf heette Zeylemaker. In het bijschrift stond onder meer: "Thans grazen er schapen in de rustige omgeving van het eens zoo trotsche bouwwerk. Eigenaar is Jhr. Beels; de vroegere stallen zijn een ouderwetse buitenplaats, bewoond door den heer Erens."

NIEUWE LEDEN

Heemstede

Dhr. P. van Wingerden
Dhr. R.H. Bor
Dhr. F.A. Muller
Dhr. J.C.B. Hünner
Dhr. J. Cunningham
Fam. M. Vos / E. Fransen

Haarlem

Dhr. J.C.M. de Bruijn

Nistelrode

Dhr. P.H.M. Rosenhart

Berkel – Enschoot

Dhr. F.C.M. Rosenhart

Lelystad

Mw. J.E. v.d. Zwart

Nibbixwoud

Dhr. J.H. Draijer

Hoofddorp

Dhr. E. Luiten

Noord-Scharwoude

Mw. P.M. Prijs

Ulvenhout

Dhr. C. van der Heijden

UIT VOORRAAD LEVERBAAR

De VOHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen. U kunt uw wens kenbaar maken aan Marloes van Buuren (023- 5290756, marloes.van.buuren@planet.nl)

Verkoopprijs in	euro
De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen)	13,50
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,50
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,50
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,50
Wees- en armhuis te Heemstede 1796-1861(1952)	8,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 1 1600-1800 (1953)	5,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 2 1800-1954 (1954)	5,00
Historie hofstede Paradijs later Meer en Bosch (1960)	4,00
Reproductie kaart Claes Janzoon Visscher uit 1724, Haarlemmermeer en omgeving (1976)	4,50
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,50
Zo zijn Heemstede en Bennebroek (1984)	4,00
Adriaen Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	10,50
Verjaardagskalender met reproducties van oude prenten van Lutgers (1986)	1,00
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	6,00
Van achter de Blauwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	2,50
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,50
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,00
Gezondheidszorg in Heemstede (1988)	6,00
Heemstedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	0,00
Zes reproducties van oude prentbriefkaarten (1990)	1,00
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992)	8,00
40 jaar Heemsteeds kunstkring (1992)	1,00
Heruitgave plattegrond Heemstede van 1929 (1993)	5,00
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,00
Vier constructies voor een plek (Oude Slot) (1994)	1,00
De ondergrondse pers in Heemstede 1940-1945 (1995)	1,00
De tijden veranderen: burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,00
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	4,00
Videoband: een wandeling door Heemstede en Bennebroek (1997)	6,50
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd (1997)	1,50
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	2,50
Zorg aan de duinrand: Kennemeroord, Kennemerduin, Parkzicht, Westerduin (2000)	15,00
Vier eeuwen Voorboek- en Ipenrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001)	7,00
Facsimile van kaart van W. Blaeu uit 1631 van Rijnland en Amstelland (2004)	3,00
Monumenten van Heemstede: een keuze uit de parels van de Heerlijkheid (2004)	10,00
Monumenten van Heemstede en Bennebroek: opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden (2005)	12,00
HeerlijkHeden vanaf nummer 124 (127 en 133 zijn uitverkocht) per los nummer	2,50